

**Theresienstadt 1943-45: danske jøders erindringer.
Oral History opgave til fjernundervisning**

ved Therkel Stræde, lektor i samtidshistorie,
Syddansk Universitet i Odense

24/3-2020

Bent Lerno - Jewish Survivor

Video

Image Slideshow

1:00 / 30:51

Full testimony: 01:58:47

BAGGRUNDSLÆSNING:

Sofie Lene Bak, red.: *Oral History i Danmark* (Syddansk Universitetsforlag, Odense 2016)

- generelt om Oral Historys historiografi og metodik: artiklerne af Sebastian Olden-Jørgensen og Sofie Lene Bak
- specielt om kønshistorisk (gender) brug af Oral History: artiklen af Therkel Stræde

SDU-PROJEKTET **THERESIENSTADT: TOPOGRAFI OG ERINDRING**

En gruppe studerende fra SDU lavede i 2018 hjemmesiden **www.danskejoederitheresienstadt.org** i forbindelse med et feltarbejde i den tidligere nazistiske ghetto for jøder Theresienstadt (Terezin, Den tjekkiske Republik). 10 kandidat-studerende med bl.a. historie, religion, geografi og dansk som fag deltog. Lektor i samtidshistorie Therkel Stræde var projektleder.

I forbindelse med den tyske "jødeaktion" i Danmark i oktober 1943 blev 470 jøder fra Danmark deporteret til Theresienstadt, en ghetto, som nazisterne havde oprettet nord for Prag. De overlevende fanger blev evakueret til Sverige via Danmark med De hvide Busser i april 1945. I alt gik 140.000 fanger gennem ghettoen fra 1942-45, de fleste tjekkiske og tyske jøder, men også jøder fra Slovakiet, Holland, Frankrig og altså Danmark. 30.000 døde, ca. 90.000 blev transporteret til Auschwitz-Birkenau og andre udryddelseslejre, hvor næsten alle blev myrdet i gaskamrene. I ghettoen blev fangerne udsat for sult, sygdomme, trange leveforhold, tvangsarbejde og vold fra SS' side. Der var en jødisk "selvforvaltning", som under skarp overvågning af Gestapo stod for at organisere det praktiske dagligliv og fordele elendigheden. På den måde fungerede Theresienstadt som en jødisk by, men under ekstremt pres - flere af de jødiske ledere blev myrdet af SS for ikke at makke ret.

Jøderne, der blev deporteret fra Danmark, kom fra alle befolkningslag og var langt fra alle troende jøder; en del var kristne eller ateister, men efter nazistisk raceideologi var de jøder. Der var medlemmer af gamle dansk-jødiske familier med århundreders historie i Danmark bag sig, indvandrere, som var flygtet til landet på grund af pogromer og fattigdom i det tsar'istiske Rusland, og Hitler-flygtninge fra Tyskland, Østrig og Tjekkoslaviet. 53 af jøderne fra Danmark døde i Theresienstadt, én blev ført til Auschwitz og myrdet dér. De øvrige fik lov til at forblive i Theresienstadt; de danske myndigheder pressede konstant på for at hjælpe dem, bl.a. med fødevarepakker, og de tyske besættelsesmyndigheder i Danmark havde økonomisk og politisk interesse i at imødekomme visse af de danske ønsker.

Mange overlevende skrev efter besættelsen erindringer om tiden i ghettoen. Andre fortalte om deres oplevelser i interviews, og 18 blev i årene 1994-99 interviewet af Steven Spielbergs Oral History-organisation Survivors of the Shoah Visual History Foundation (Shoah Foundation). De studerende fra SDU gennemlæste et større antal korte og længere erindringstekster og udarbejdede ved hjælp af GIS-programmet QGIS digitale interaktive kort over halvtreds af disse tekster, herunder de 18 Shoah Foundation-interviews. På det grundlag etablerede de en "erindringens topografi": hvilke steder har fæstnet sig så meget i de overlevendes erindring, at de fortæller om dem i erindringsteksterne? Hvad fortæller de om dem? Hvilke erindringer, observationer og følelser knytter der sig til stederne? De anvendte kategorier af steder fremgår af hjemmesiden.

Man kan bruge de **Individuelle kort** som en slags stedindeks til de pågældende tekster. Kun steder, som benævnes ret præcist, er med, ikke mere generelle stedsangivelser. Man kan også bruge de individuelle kort til at sammenligne, hvad forskellige tekster fortæller om det samme sted. Der er tillige **Fælles kort**, som viser strukturer og mønstre, der er fælles for bestemte grupper af fanger, eksempelvis børn overfor voksne overfor ældre eller kvinder overfor mænd. Under **Mere** kan du bl.a. finde links til videre læsning og en **Litteraturliste**, der oplister samtlige de tekster, der er forsynet med kort, incl. de benyttede Shoah Foundation interviews. På hjemmesidens **Forside** finder du to korte videoer: Therkel Stræde fortæller om projektets koncept, projektets GIS/IT-specialist Pelle Mose Hansen om, hvordan kortene bruges. Under **Historien om ghettoen** finder du et interaktivt kort over alle de bygninger, som er nævnt i de danske erindringsfortællinger med billeder af, hvordan stederne så ud i maj 2018, optaget af projektets fotograf Jacob Kornerup Ditlevsen; desuden historien om en dansk Røde Kors-delegation, der aflagde et inspektionsbesøg i Theresienstadt den 23. juni 1944 med et kort over den rute og de steder, som SS valgte at fremvise til de danske Røde Kors-repræsentanter.

DU KAN FINDE MERE MATERIALE OM THERESIENSTADT HER:

<https://folkedrab.dk/temaer/theresienstadt> - her ligger bl.a. en dokumentarfilm i 16 afsnit, hvor en række danske jøder fortæller om at være barn i ghettoen. Desuden fotos og billedkunst fra ghettoen og mere om dens historie. På dansk.

<https://www.snublesten.org/> - biografier over jøder, der døde i Theresienstadt og Auschwitz. På dansk.

<https://www.yadvashem.org/holocaust/about/ghettos/theresienstadt.html>. På engelsk o.a. sprog, men ikke dansk.

<https://www.ushmm.org/information/exhibitions/online-exhibitions/special-focus/theresienstadt>.

På engelsk o.a. sprog, men ikke dansk.

<https://www.pamatnik-terezin.cz/>. På engelsk og tjekkisk.

<https://katalog.terezinstudies.cz/eng/ITI/ITI>. International Theresienstadt Initiative instituttet. På engelsk, tysk og tjekkisk. Her ligger links til en masse læsestof, billeder m.v.

<https://iwitness.usc.edu/SFI/> - dette er Shoah Foundations under-visningsplatform med 2.000 komplette livshistoriske interviews med Holocaust-overlevende, herunder mange, der oplevede Theresienstadt. Flest på engelsk, russisk og hebræisk; der er enkelte på dansk og enkelte interviews på engelsk med danske jøder, som var fanger i Theresienstadt og senere er udvandret (som Bent Lernø, ovenfor). Legende let at navigere. De 18 Shoah Foundation-interviews, som er benyttet i SDU-projektet, er dog ikke med i denne samling; de kan kun tilgås på Dansk Jødisk Museum i København, ikke online.

<http://fortunoff.library.yale.edu/> - Fortunoff-arkivet rummer 4.400 livshistoriske interviews med Holocaust-overlevende, optaget fra 1979 og frem til i dag, herunder mere end 500, som oplevede eller fortæller om Theresienstadt; det er interviewpersoner fra mange lande, men ikke Danmark. Samlingen kan tilgås online, hvis man har en SDU-computer; det sker gennem SDUB - har du vanskeligheder med at få adgang, så henvend dig til biblioteket!

<https://www.ioha.org/> - International Oral History Association.

<http://www.iohanet.org/> - samme.

<https://www.oralhistory.org/> - Oral History Association, USA.

<http://oralhistoryinsweden.blogspot.com/> - Oral History i Sverige (OHIS): forskernetværk.

SDU's Theresienstadt-projekt:

www.danskejoederitheresienstadt.org

<https://www.facebook.com/danskejoederitheresienstadt>

Instagram: **[@danish.jews.in.theresienstadt](https://www.instagram.com/danish.jews.in.theresienstadt)**

ORAL HISTORY-OPGAVE:

1. Generelt om Oral History

(benyt artikler fra Sofie Lene Bak, ed.: *Oral History i Danmark* og evt. opslag på nettet):

1.a. Hvad var baggrunden (teknisk, historiefagligt, politisk) for opkomsten af Oral History som videnskabsgren?

1.b. Kan Oral History bruges til at studere alle samfundsfænomeners og samfundsgruppers historie eller kun de underprivilegeredes/magtesløses?

1.c. Hvilke fordele og problemer er der i forbindelse med brugen af Oral History til

1.c.1. begivenhedshistorisk analyse,

1.c.2. mentalitetshistorisk analyse,

1.c.3. begrebshistorisk analyse,

1.c.4. diskursanalyse,

1.c.5. følelshistorisk analyse,

1.c.6. analyse af kønsforhold?

2. Specifikt om de danske Theresienstadt-overlevendes fortællinger

(benyt www.danskejoederitheresienstadt.org)

2.a. Udvælg en skriftlig erindringsfortælling og et livshistorisk Oral History-interview; gør kort rede for begge og sammenlign dem - idet du benytter SDU-projektets digitale kort og roll-down-faner som fulgyldig repræsentation af de bagvedliggende erindringsfortællinger - med hensyn til kildeværdi og udsagnskraft.

2.b. Udvælg to Oral History-interviews fra hhv. en mand og en kvinde og gør rede for ligheder og forskelle i det, der fortælles, og måden, der fortælles på.

2.c. Præsenter et eller flere Oral History-interviews og diskutér, om tidsafstanden fra begivenhederne er en fordel eller ulempe ift. kildeværdien?

2.d. Find eksempler på stærkt følelsesmæssige udsagn i de livshistoriske Oral History-interviews og diskutér betydningen af interviewpersonens non-verbale kommunikation (kropssprog) for historikerens fortolkningsmulighed!